

Doc. dr Ljiljana Kadić,
Pravni fakultet UCG / Podgorica

UDK: 347.964.2:347.65(497.16)
Pregledni naučni rad

ULOGA NOTARA U OSTAVINSKOM POSTUPKU PO POZITIVNIM NASLEDNOPRAVNIM PROPISIMA CRNE GORE

Reafirmacijom notarijata u okvirima reforme savremenog crnogorskog pravnog sistema Crna Gora priključila se zemljama duge notarske tradicije. Za socijalističke zemlje notarijat nije bio karakterističan, ali su ga sve zemlje u tranziciji u regionu prihvatile i donijele zakone o notarima ili javnim bilježnicima. Značajne funkcije notara kao nezavisnih stručnih i profesionalnih lica sa visokim stepenom javnog povjerenja ogledaju se prvenstveno u zaštiti prava i interesa stranaka, doprinosi ubrzanju pravnog prometa i rasterćenju rada pravosuđa. Zato se notar i javlja kao posrednik između države i pojedinca i ima ulogu "preventivnog sudije" jer predupređuje nastanak eventualnog spora. Značajan dio nadležnosti sudova prenesen je na notare, što je slučaj sa ostavinskim postupkom kao nespornim postupkom, jer mu je cilj utvđivanje nespornih činjenica, a ukoliko se one jave, stranke se upućuju na parnicu. Korisnost ovog instituta u vanparničnom pravosuđu, a posebno u ostavinskom postupku, ne može se negirati. Povjerenje notaru kao sudskom povjereniku vođenje cjelokupnog postupka raspravljanja zaostavštine, uz izvjesna ograničenja, ili samo pojedine radnje, zasnovano je na zakonu ali o tome u konkretnom slučaju odlučuje nadležni sud odnosno, predsjednik suda rukovođen racionalnošću i efikasnošću postupka. Pored tradicionalne uloge notara koja se ispoljava u sastavljanju isprava i vjerodostojno bilježenje pravnih poslova, sastavljanje testamenata, proširuje se primjena i na ona pravna područja koja su do skoro bila u isključivoj nadležnosti sudova, što je slučaj sa ostavinskim postupkom. Savremene tendencije idu u pravcu uspostavljanja novog pravnog režima notara u ostavinskom postupku u smislu da cijeli postupak pređe u nadležnost notara. Pred kreatorima crnogorskog građanskog zakonodavstva, koje je intezivno u procesu harmonizacije sa pravom EU postavlja se zahtjev za usaglašavanjem Zakona o notarima sa kasnije donešenim zakonima koji se odnose na nasljeđivanje i vanparničnu materiju. To je i prilika da se postojeći tekstovi inoviraju u skladu sa praksom evropskih zemalja,

Ključne riječi: osnov uvođenja notara u pravni poredak Crne Gore; priroda ostavinskog postupka; obim prava i obaveza notara u ostavinskom postupku; opravdanost.

Institut notara predstavlja novinu u procesu reformisanja savremenog crnogorskog pravnog sistema i njegovog približavanja i uskladjivanja sa evropskim zakonodavstvom a i šire sa međunarodnim pravom. Institut notara imanentan je kako u kontinentalnim pravnim sistemima tako i u anglosaknskom pravu sa odgovarajućim razlikama u pogledu značaja i dejstva. Notarstvo ili javno belježništvo ima dugu tradiciju i nastao je iz potrebe zapisivanja bitnih činjenica povodom brojnih pravnih poslova pa njegov značaj u pravnom životu raste u skladu sa intenziviranjem pravnog saobraćaja. Uloga notara vuče svoje porijeklo iz rimskog prava kao javni službenik *tabellio* i prvi put taj naziv upotrebljava *Ulpianus* u *Digestama* u III naše ere.¹ Naziv *tabellio* potiče od riječi *tabella* što na latinskom znači, ploča prekrivena voskom koja je služila za aktove i pisma Rimljanima do kraja III vijeka i njime se obezbjedjivala zaštita rimskom pravu na način što se prilikom sacinjavanja nekog pravnog posla sastavljao pismeni document u strogoj formi i postaje obavezan za sve građane.² Notari su bili pravno obrazovani ljudi koji su na rimskim trgovima pružali pravnu pomoć građanima, potvrđivali ono o čemu su se saglasili građani i pismeno ih zapisivali. Što je predstavljao dokaz i garanciju za lica koja su učestvovala u njima. Razvojni put ovog instituta nije bio pravolinijski što je posledica sveukupnog društveno-istorijskog razvoja (ekonomskog, političkog socijalnog, kulturnog, religijskog nivoa određenih naroda).

Što se tiče Crne Gore institut notara javio se u primorskim gradovima pod uticajem Mletačke republike. Izrazit primjer je *Kotorski Statut 1200 god.*³ Prema odredbama statuta notari su polagali zakletvu i potpisivali se kao "*iuratus notarius communis*" i izjednačavani su sa drugim činovnicima. Dužnosti notara su statutom precizirane i odnose se na: prisustvo sjednicama vijeća i vođenje zapisnika i potpisivanje istog: u sudu za vrijeme raspravljanja čita zakone koji se odnose na raspravu, vodi zapisnike, sačinjava testamente, *cartas instrumentas*. Kasnije u gradovima koji su bili pod dominacijom Austrije i austrijskog prava institut notara igra značajnu ulogu dok u područjima sa dominacijom šerijatskog prava ovaj institut je nepoznat.

Prema sačuvanim izvorima notar se pojavio u IX vijeku a pravu ekspanziju je doživio u srednjovjekovnim primorskim gradovima u XII vijeku: u Zadru 1146, u Dubrovniku 1164. god., u Splitu 1176. god. Iz odredbi Statuta ovih gradova se vidi da su notarsku funkciju vršili u početku sveštenici kao pismeni i obrazovani ljudi, ali vrlo brzo su komunalne vlasti

¹ *Digeste* – (48, 19, 9 § 4).

² Nebojša Šarkić, *O javnom belježniku – notaru*, *Glosarium*, 2004.

³ N. Fejić: *Isprave Kotorskih notara iz XV vijeka*, Kotor – istorijski arhiv, 1980. god. st. 12.

primorskih gradova zbog uočenih zloupotreba i samovolje sveštenika jer nisu polagali zakletvu pred sudom, pa su tu ulogu povjeravale uglednim i školovanim licima bilo strancima ili domaćim stanovnicima.⁴ Savremeno javno beležništvo dobija svoje konačne temelje 1803. god. u Francuskoj donošenjem zakonom iz doba revolucije koji je i danas na snazi.⁵

U jugoslovenskom pravu ovaj institut je uveden 1930. god "Zakonom o javnim belježnicima"⁶ i kasnije je regulisan Zakonom o sudskom vanparničnom postupku.⁷ Njegova afirmacija u praksi zavisila je prevashodno od heterogenih pravnih područja pod uticajem partikularnih prava vazećih na teritoriji Kraljevine Jugoslavije. Ovaj zakon je bio na snazi do 1944. god.⁸ Poslije dugog perioda u vrijeme postojanja socijalističke Jugoslavije ponovo je uveden u crnogorski pravni poredak Zakonom o notarima 2005. god.⁹

POJAM I FUNKCIJE NOTARA

Notar ili javni belježnik je osoba, fizičko lice koje uživa javno povjerenje čiji rad podleže kontroli države i čije isprave imaju karakter javnih isprava. Što se tiče definicije pojma notara uglavnom se određuju sa aspekta funkcije koju oni vrše. Dominatna definicija notara koju prihvata većina zemalja (oko 50 zemalja) podvodi se pod već opšte prihvaćen tip latinskog notara.¹⁰ Uloga notara se razlikuje u anglosaksonskim pravnim sistemima i u kontinentalnim pravnim sistemima. Angloamerički sistem ulogu notara vide u tome da je to odgovorna osoba, postavljena od strane vlade i ima zadatak da svjedoči o potpisu na važnim dokumentima i po potrebi položi zakletvu.¹¹ U sistemima sa kontinentalnom tradicijom uloga notara je nešto drugačija. Notar je lice koje samostalno obavlja javnu funkciju koju mu je povjerila država, ima zadatak da strankama pruži nepristrasne i kvalitetne savjete, da utvrdi pravu volju stranaka i da na

⁴ Zakon o javnim belježnicima „Službene novine Kraljevine Jugoslavije” br. 20/30, 22/31, i 72/31.

⁵ Gordana Stanković, Institut za uporedno pravo, istraživački projekat, „Javni beležnik u uporednom pravu”.

⁶ Zakon o sudskom vanparničnom postupku „Službene novine Kraljevine Jugoslavije” 178 XLVII – 4.08.1934. god.

⁷ Odlukom o ukidanju javnih belježnika od 1944. godine prestao je da važi Zakon o javnim belježnicima iz 1930. god.

⁸ „Službeni List CG br. 68/2005.

⁹ A. MAYER, *Kotorski spomenici*; Zagreb, 1951. god. st. 9.

¹⁰ Međunarodna asocijacija latinskih notara je usvojila definiciju notara „latinski notar je po zanimanju pravnik koji na osnovu pravnog ovlašćenja vrši poslove javne službe”. V. Rijavec, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, godina LVIII., 1/2010, str. 108-129.

¹¹ Nebojša Šarkić, op. cit. str. 93.

osnovu nje sačini u propisanoj formi belježnicki akt. Belježnicki akt ima snagu javne isprave i predstavlja osnov za nastanak, promjenu ili prestanak pravnih obaveza stranaka.¹²

Prema Zakonu o notarima Crne Gore u čl. 2 stoji: "notar vrši notarsku službu kao javnu službu, profesionalno i kao isključivo zanimanje" i notar je lice koje uživa javno povjerenje.¹³

Organizaciono posmatrano, notari imaju karakter javne službe koja podrazumijeva određeni skup, zakonom određen sadržaj i obim, dužnosti i ovlašćenja. Notari obavljaju javnu službu kao poziv čije osnovno obilježje je nezavisnost u radu. Na osnovu ovih obilježja može se zaključiti da nezavisnost, stručnost, uslovljena je javnim povjerenjem.

U savremenim pravnim sistemima funkcije koje ima notar mogu se podijeliti u tri kategorije: zaštita interesa stranaka; ubrzavanje pravnog prometa; rasterećenje rada organa pravosuđa.

Funkciju zaštite interesa stranaka zakonodavac uvodi da bi zaštitio same stranke koje bi zbog svog neiskustva, neukosti, često i zbog brzopletosti i nepromišljenosti mogle da nanesu štetu prije svega sebi pa i drugima u poslovima od posebnog ličnog i društvenog značaja. Notar obavlja i socijalnu funkciju jer svojom nepristrasnošću obezbjeđuje da suština pravnog posla bude postavljena pravično. Notar je dužan da strankama pruži sve korisne i potrebne savjete, da otkrije namjere i njihovu pravu volju, da usaglasi i izmiri suprotstavljene interese i da nadje zadovoljavajuće rješenje za sve učesnike u pravnom poslu. Garancija za uspješno obavljanje ove funkcije je u činjenici da se bave javnim radom i da su materijalno nezainteresovani.

Funkcija kojom se obezbjeđuje ubrzanje pravnog prometa, posebno u sadašnjem vremenu u uslovima svekolike tehnološke i privredne konkurencije, predstavlja osnovno mjerilo uspješnosti svakog pravnog subjekta (brzina izvršenja usluga). Ova funkcija se postiže preko jedinstvene procedure. npr. kod zaključenja ugovora kome prethode nekoliko faza (razgovori, dogovori, sastavljanje ugovora kod advokata, ovjera kod suda), notar u notarskoj kancelariji simultano obavlja sve ove radnje, što

¹² V. Vesna Rijavec, Primerjalnopravni pregled različitim oblik notirijata v svetu, - Pravnik, Revija za pravno teorio in prakso, Ljubljana 1996. godina. st. 11-12.

¹³ Gotovo na identičan način određuju pojam notara zakoni iz regiona: Zakon o javnom beležništvu, Hrvatske, „Narodne novine Republike Hrvatske“, br. 78/93, 1994, čl. 2 st. Zakon Slovenije, Zakon o javnom beležništvu, „Službeni list, RS“, br. 13/94., Zakon Bosne i Hercegovine, Zakon o notarima, „Službene novine federacije BIH“, br. 45/02., i Zakon Makedonije, Zakon o vršenju notarskih poslova, „Službene novine Republike Makedonije“, br. 59/96 i 25/98.

pojednostavljuje proceduru i ubrzava, što direktno ima za posledicu ubrzano i efikasno odvijanje pravnog prometa.

Najznačajnija funkcija notara je ipak u rasterećenju pravosudnih organa i može se reći da je to i bio jedan od odlučujućih motiva zakonodavca da uvede u pravni život ovaj institut. To se pokazuje na nekoliko načina; predupredjenjem sudskih sporova, uticaj na pojednostavljenje sudskog postupka i preuzimanjem na sebe dio sudskog postupka. Svojom dokaznom snagom notarski akt olakšava dokazivanje u sudskom postupku, jer predstavlja nesumljiv dokaz saglasnosti između stranaka i dokaz o datumu nastanka prava i obaveza. Pored obezbeđenja dokaza postiže se i lak pristup dokazima i lako i nesmetano dokazivanje tokom sudskog postupka. Zato se često u literaturi zbog ove funkcije za notara kaže da je „preventivni sudac”.

Saradnju sa sudovima notar ostvaruje kroz sudske postupke u kojima se pojavljuje kao predstavnik poslovno nesposobnih ili odsutnih lica po nalogu i zahtjevu suda. Pojedine djelatnosti vrši pod nadzorom suda kao što su: sastavljanje popisa imovine, podjela imovine na osnovu saglasnosti ili bez saglasnosti stranaka a s druge strane notari preuzimaju na sebe funkcije koje su tradicionalno pripadale sudovima. To je slučaj sa notarskim aktom koji ima snagu izvršnog naslova postupku sudskog prinudnog izvršenja. Notar ima značajnu i konkretnu ulogu u ostavinskom postupku, tj. postupku za raspravljanje zaostavštine.¹⁴

Uloga notara u ostavinskom postupku

S obzirom na cilj koji se želi postići i funkciju notara koja mu je zakonom određena, najpodesnija oblast za njegovu konkretnu primjenu je heterogeno i široko pravno područje koje je predmet regulative Zakona o vanparničnom postupku. Kako je ostavinski postupak, tj. postupak za raspravljanje zaostavštine (zakonska terminologija) najznačajniji vanparnični postupak jer se njime realizuje ustanova nasljedjivanja, to ukazuje na pravni i društveni značaj instituta notara i na mogućnosti koje ovaj institut pruža. Specifičnost ostavinskog postupka u pogledu idejnih postavki ili pravila koja ga uređuju a koja se bitno razlikuju od pravila u parničnom postupku je ratio legis uvodjenja instituta notara u ostavinsku materiju koja je u našem zakonodavstvu tradicionalno pripadala sudu. Načela ostavinskog

¹⁴ Ulogu notara u ostavinskom postupku normativno su regulisale većina zemalja u regionu. Zakon o notarima, (članak 69, 72 i 75) Zakona o notarima, Službene novine federacije BiH, br. 45/02; (čl. 127 Zakona o vršenju notarskih poslova, Službene novine Republike Makedonije, br. 59/96 i 25/98); (čl. 46. 47. 51. 71. 78. i 98.) Zakon o javnom beležništvu, „Službeni list RS”, br. 13-94.

postupka su načelo oficijelnosti pri pokretanja postupka kao i u daljem toku postupka¹⁵

Načelo nekontradiktornosti (svaki učesnik može da daje izjave samostalno i nezavisno jedan od drugog i sud ne obrazuje podlogu za svoju odluku kroz kontradiktornu raspravu stranaka); načelo pismenosti (u pogledu toka i organizacije procesnih radnji zastupljeno u mnogo većem obimu nego u parnici); načelo posrednosti (znači da odluka suda može se zasnovati i na dokazima koji nisu izvedeni pred sudijom koji je rješenje i donio); načelo neponavljanja ostavinskog postupka¹⁶, načelo hitnosti (sud je dužan da obezbijedi vršenje određenih neodložnih poslova tzv. ferijalnih stvari, mjere obezbjedjenja zaostavštine i obezbjedjenje dokaza,¹⁷ načelo posebne zaštite nesposobnih, nesvojevlasnih učesnika u ostavinskom postupku.¹⁸

Imajući u vidu prirodu ostavinskog postupka, a u vezi sa ciljem i funkcijama notarijata kako je uređen Zakonom o notarima CG¹⁹, uključivanje notara kao sudskog povjerenika u ostavinski postupak pokazuje se opravdanim, korisnim i pravno utemeljenim. Ulozi notara u ostavinskom postupku posebnu pažnju posvećuje Zakon o vanparničnom postupku Crne Gore od 2006. god. u čl.147 do čl. 157 ZVPCG. precizirajući koje radnje može da preduzima notar u skladu sa ovim zakonom. Dakle, pozicija notara kao sudskog povjerenika u ostavinskom postupku uređena je Zakonom o sudskom raspravljanju zaostavštine, Zakonom o notarima i Zakonom o vanparničnom postupku. Uloga notara u ostavinskom postupku tako je postavljena da vrši radnje tokom čitavog ostavinskog postupka kako u prvoj fazi u tzv. prethodnom postupku tako i u drugoj fazi raspravljanja zaostavštine. Zato se može reći načelno, da je notar supstitut ostavinskog suda u vršenju poslova iz njegove nadležnosti uz ograničenja koja su predviđena čl. 129, 130, 131 stav 1 tačka 1. ZOVPCG.²⁰ To se odnosi na

¹⁵ Izuzetak od ovog pravila je deponovan u čl. 122, st. 2 ZVP R.CG); odstupanje od načela dispozitivnosti . uslovljena je prirodom i predmetom ovog postupka za razliku od parnicnog gdje se dispozitivnost ogleda u vršenju procesnih parnicnih radnji od strane stranaka u postupku tuzioca i tuzenog. U krajnjoj liniji dispozitivnost izvire iz autonomije volje nosilaca građanskih subjektivnih prava Stojanovic, Antić, Uvod u građansko pravo, Beograd, 2001. str 7. Izuzetno kada zaostavstinu čine samo pokretne stvari, od volje nasljednika zavisi da li će se postupak obustaviti ili nastaviti.

¹⁶ (čl. 40 st. 1 ZONCG)

¹⁷ Prema predratnim propisima čl. 93 Zakona o uredjenju sudova.

¹⁸ (čl . 186 ZONCG)

¹⁹ Službeni listi Crne Gore, 2005.

²⁰ Prema Zakonu o javnim belježnicima iz 1930. god. čl. 221 izuzeti iz nadležnosti javnog belježnika, sudskog povjerenika sledeći slučajevi; 1) saslušanje svjedoka usmenih naredaba poslednje volje pod zakletvom; 2) donošenje rješenja o davanju nasledničkih izjava; 3) donošenje rješenja o upućivanju stranaka na parnicu, u slučajevima protuslovnih

slučajeve prekida ostavinskog postupka kad su među učesnicima sporne neke činjenice od kojih im zavisi neko njihovo pravo pa ih sud upućuje na parnicu ili upravni postupak.²¹

U tom slučaju notar će vratiti spis nadležnom sudu.²²

Predsjednik suda može sve ostavinske predmete povjeriti na rad notarima sa sjedištem kancelarija na području tog suda.²³ Prije nego što donese odluku suda o povjeravanju ostavinskih predmeta, predsjednik suda će razmotriti pitanja funkcionalnosti takve odluke. Odlučujuće okolnosti prilikom odlučivanja se odnose na: broj sudija i stručnih saradnika, broj neriješenih predmeta i dužina trajanja postupka. Ona treba da je u funkciji efikasnijeg odvijanja postupka, a da se pri tom ne dovedu u pitanje zaštita prava i interesa učesnika u postupku. Notari kao sudski povjerenici sprovode radnje i donose odluke u ostavinskom postupku shodno odluci suda o povjeravanju i odredbama ZOPVCG.

Nadležnost notara u ostavinskom postupku sud će se odrediti prema odredbama Zakona o notarima u službenom sjedistu notara. Ako na području ostavinskog suda ima svoja sjedišta više notara, pravilo je da im se svima dodjeljuju predmeti ravnomjerno, po abecednom redu ličnog imena notara. Promjena službenog sjedišta notara kojem je sud povjerio sprovođenje ostavinskog postupka postupice se po odredbama Zakona o notarima.

Sud može notarima da povjeri popis i procjenu zaostavštine, čuvanje ostaviocevih isprava, novca, hartija od vrijednosti ili dragocjenosti.²⁴

Radnje popisa i procjene zaostavštine su odvojene radnje ali u praksi se najčešće zajedno sprovode. Notar koga odredi nadležni sud ili organ u prisustvu dva svjedoka, punoljetna lica a kad je potrebno i uz ucesce vještaka odgovarajuće struke.²⁵ Popisom se obuhvata cjelokupna imovina umrlog koja je bila u posjedu ostavioca u trenutku njegove smrti, kao i potraživanja i dugovi, neplaćeni porezi i posebno drugi doprinosi državi.

nasledničkih izjava; 4) odobrenje o otudjenju zaostavštine ili pojedinih predmeta iz zaostavštine; 5) odobrenje ostavinske rasprave; 6) donošenje rješenja o uručenju (predaji) zaostavštine.

²¹ Sporne činjenice se odnose najčešće na punovažnost ili sadržinu testamenta, na odnos između ostavioca i nasljednika, na izdvajanja iz zaostavštine po raznim osnovama, na veličinu naslednih djelova, na osnovanost isključenja i nedostojnost i na slučaj odricanja od nasljedja. Spor oko pravnih pitanja tj. pitanja primjene prava ne dovodi do prekida postupka.

²² čl. 151 st. 2. i 3. ZOVPCG.

²³ čl. 147. ZOVPCG

²⁴ čl. 94. ZOPVCG.

²⁵ čl. 107, čl. 109. ZOVPCG

Prilikom popisa imovine naznačava se vrijednost imovine bilo pokretne ili nepokretne. Na taj način notari dobijaju i ulogu vještaka. Zakon o notarima CG iz 2005. god. također ovlašćuje notara kod popisa i obezbjeđenja zaostavštine u čl. 81, ali pošto je donesen prije Zakona o nasljedjivanju CG. iz 2008. koji reguliše materijalno nasledno pravo a formalno, procesno nasledno pravo reguliše ZOVP CG iz 2006, u ovom dijelu treba ih upodobiti kad je u pitanju član 81 st.1, 2, 3. ZN.

Po izvršenom popisu i procjeni notar će dostaviti podatke o izvršenom popisu i procjeni nadležnom ostavinskom sudu. Isprava koju je sačinio notar, predstavlja izvornik isprave i čuva se u arhivi notara. Otpravak u pravnom prometu zamjenjuje izvornik i mora biti sačinjen u strogoj formi a to znači da po obliku, formi, sadržini odgovara izvorniku i mora biti označen kao otpravak.²⁶

Notar će u hitnim slučajevima (kada se utvrdi da niko od nasljednika ne može da upravlja imovinom a zakonski nasljednici su nepoznati ili odsutni a nema zakonskog zastupnika) imovinu ili njen dio predati na čuvanje pouzdanom licu i o tome obavijestiti nadležni sud na području gdje se imovina nalazi. Gotov novac, hartije od vrijednosti, dragocjenosti štedne knjižice, i druge isprave mogu se predati i notaru na čuvanje.²⁷ Po svom značaju u pogledu čuvanja ovih stvari čuvanje kod notara ima značaj sudskog depozita .

Jedna od tradicionalnih uloga notara je i njegovo učešće u sastavljanju i čuvanju testamenta. Zakon o notarima predviđa oblike i pravno dejstvo zapisa o sačinjavanju i zapisa o predaji testamenta.²⁸ Testament koji je sačinjen u obliku zapisa notara na osnovu usmene izjave volje zavještaoca, ima ista pravna dejstva kao i sudski testament.²⁹

Notarski testament je redovan javni testament sa efektom sudskog testamenta uređen Zakonom o dedovanju RS i javlja se u dva oblika. Prvi je testament koji u formi notarskog zapisa sastavlja notar nakon usmene izjave zavještaoca, a drugi je onaj u formi napisane izjave poslednje volje zavještalc koji se podnosi notaru na potvrđivanje. Kod oba oblika notarskoga testamenta potrebna su dva svjedoka.³⁰ Povjeravanje na čuvanje svojeručnog testamenta, pismenog testamenta pred svjedocima, sudskog testamenta vrši se putem zapisa o predaji testamenta. Povjeravanje

²⁶ čl. 82. ZNCG

²⁷ 14. čl. 111. ZOVP

²⁸ čl. 54. ZNCG

²⁹ vidi V. Rijavec, Anali pravnog fakulteta u Beogradu, LVIII, 1/2010

³⁰ čl. 46 st 1. ZNRS.

testamenta na čuvanje sudu ima isto dejstvo kao i čuvanje u sudu. Pri tom notar je dužan izdati potvrdu o tome da mu je testament povjeren na čuvanje. Takođe je dužan kad sazna da je zavještalac umro ili je proglašen za umrlog, a njegov testament je kod notara na čuvanje, da obavijesti sud o tome što će uraditi dostavljanjem izvornika testamenta ili zapisa koji je sačinio kao notar o deponovanju testamenta u pisanoj formi i o tome napraviti zabilješku u spisu u kome je čuvan testament. Zapis koji je sačinio notar protivno čl. 52 ZNCG nema svojstvo javne isprave. U Zakonu o notarima Crne Gore taksativno su nabrojani slučajevi obaveznosti forme zapisa. U čl. 55 pravni poslovi iz stava 1 ovog zakona koji nisu sačinjeni u formi notarskog zapisa, ništavi su. Slučajevi relevantni za nasledno pravo odnose se na ugovore o ustupanju i raspodjeli za života ostavioca; ugovori o doživotnom izdržavanju;³¹ izjave o neprihvatanju nasledja; ugovori o poklonu za slučaj smrti; izjava naslednika o prijemu ili odricanju od nasledja; poslovi raspolaganja značajnog dijela imovine maloljetnih i poslovno nesposobnih lica.

Što se tiče notarskog zapisa o nasledničkoj izjavi, bilo da je ona pozitivna ili negativna mora sadržati elemente kao i svaki drugi notarski zapis što je predviđeno u čl. 51. ZNCG. Izjavu naslednika o prijemu ili o odricanju od nasledja mora potpisati on sam ili njegov zakonski zastupnik ili punomoćnik. U čl. 128 st. 2 ZOVP se predviđa da ova izjava mora biti ovjerena od strane suda odnosno notara. Ovu izjavu naslednik može dati pred diplomatskim predstavnikom ili stranim notarom.

Notarima predsjednik suda može oduzeti vodjenje ostavinskog postupka iz opravdanih i važnih stvari. Važni razlozi odnose se na prestanak vršenja notarskih poslova shodno Zakonu o notarima CG.³² Notar je dužan da sprovede postupak sprovođenja ostavinske rasprave u roku od 30 dana od dana prijema predmeta i ukoliko iz opravdanih razloga ne uspije da ispoštuje rok za radnje koje je već sproveo, dostaviće izvještaj o tome sudu u kome će obrazložiti razloge zbog kojih nije završio povjereni mu predmet.³³

Notar ne može odbiti povjereni posao sem iz posebno opravdanih razloga.³⁴ O opravdanosti razloga odlučuje predsjednik suda koji mu je posao povjerio. Kad notar odbije povjereni posao ili kada mu sud oduzme povjereni posao predsjednik suda narediće notar predaju spisa pa ukoliko notar ne preda spise sudu predsjednik suda će postupak predaje sprovesti po

³¹ Ovi ugovori reformom građanskog zakonodavstva u Crnoj Gori izmješteni su iz ZONCG u ZOCCG.

³² Notar protiv ovakve odluke suda iz st. I 2. čl. 148 ZOVP nije dopuštena žalba.

³³ čl. 150 ZOVP.

³⁴ čl. 155 ZOVP.

službenoj dužnosti. Iz ovih odredbi se zaključuje da nadzor nad radom notara kao sudskog povjerenika obavlja predsjednik suda koji mu je povjerio posao, o čemu decidno govori i st. 3 čl. 155 ZOVPCG. Inače nadzor nad zakonitošću rada notara vrši ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa, nadležni sud, i Komora.³⁵ Notar podleže disciplinskoj odgovornosti u slučaju povrede službene dužnosti koju je učinio svojom krivicom. Disciplinski je odgovoran samo za radnje utvrđene Zakonom o notarima³⁶ npr. ako preduzme službene radnje za poslove koji su zakonom zabranjeni, ako zloupotrebi svoj položaj i prekorači ovlaštenje, ako kao povjerenik suda, ili kao zastupnik stranke, kupi za sebe ili za svoje srodnike predmete ili kupi nasledna ili druga prav. U slučaju prestanka vršenja poslova notara postupiće se po odredbama Zakona o notarima.

U vršenju povjerenog posla notar je ovlašten da pribavlja potrebne podatke i isprave od drugih nadležnih organa. Podnesci kojima to traži oslobođeni su od plaćanja taksi.³⁷ Pozivi i druge isprave koje sastavlja kao sudski povjerenik notar dostavlja strankama shodno dostavljanju koje propisuje Zakon o parničnom postupku.

Za svoj rad notar kao sudski povjerenik dobija naknadu za rad i naknadu troškova koji se određuju Zakonom o notarima.

Od posebnog značaja je priznavanje i validnost domaćih notarskih isprava u međunarodnopravnom saobraćaju jer olakšava integracione procese Crne Gore. Domaće notarske izjave sačinjene po Zakonu o notarima imaju isto pravno dejstvo kao i strane notarske isprave pod uslovima reciprociteta. I strani notarski zapisi su neposredno izvršni, ako se odnose na prava koja nisu u suprotnosti sa pravnim poretkom Republike Crne Gore, takodje pod uslovima reciprociteta, i ako sadrže sve elemente koji su po zakonu neophodni za izvršenje. U slučaju da su notarski zapis sastavili domaći i strani notari, takav notarski zapis se smatra domaćom javnom ispravom uz uslov da je ovjeren pečatom i štambiljima domaćeg notara.³⁸

Savremene tendencije u pogledu instituta notarijata idu u pravcu proširenja polja njegove primjene,³⁹ a u vezi sa nasljedjivanjem i ostavinskim postupkom, zagovara se proširenje nadležnosti notara u ostavinskom postupku na način što bi notar započinjao ostavinski postupak i na kraju

³⁵ čl. 8. ZNCG u vezi sa članovima 122, 123, 124.

³⁶ čl. 125 ZNCG

³⁷ čl. 154 ZOVPCG

³⁸ čl. 38. ZNCG.

³⁹ Opšti standardi i odredbe o davanju savjeta mogu doprinijeti daljoj harmonizaciji notarskog prava „Evropski kodeks belježničke deontologije” 05.02.1995. godine, usvojen na Konferencije evropskog belježništva (CNCE); Štumer, str. 528.

izdao notarski zapis o nasljedivanju.⁴⁰ Za process harmonizacije i inovacije belježničkog odnosno notarskog prava pokazale su posebno interesovanje države članice EU, Njemačka, Belgija, Luksemburg, Holandija, Francuska, Italija, Austrija, Portugal, Španije i Grčke koje su u Parizu osnovale stalnu Konferenciju belježnika EU - CNUE u cilju postavljanja što tješnje saradnje, što bi doprinijelo inteziviranju međunarodne komunikacije po olakšanim uslovima.⁴¹

Reafirmacijom notarijata u okvirima reforme savremenog crnogorskog pravnog sistema, Crna Gora priključila se zemljama duge notarske tradicije. Za socijalističke zemlje notarijat nije bio karakterističan ali su ga sve zemlje u tranziciji u regionu prihvatile i donijele zakone o notarima ili javnim bilježnicima. Značajne funkcije notara kao nezavisnih stručnih i profesionalnih lica sa visokim stepenom javnog povjerenja ogledaju se prvenstveno u zaštiti prava i interesa stranaka, u doprinosu ubrzanja pravnog prometa i rasterećenja rada pravosudja. Zato se notar i javlja kao posrednik između države i pojedinca i ima ulogu” preventivnog sudije“ jer predupređuje nastanak eventualnog spora. Značajan dio nadležnosti sudova prenesen je na notare, što je slučaj sa ostavinskim postupkom kao nespornim postupkom čiji je cilj utvrđivanje nespornih činjenica, a ukoliko se one pojave, stranke se upućuju na parnicu. Korisnost ovog instituta u vanparničnom pravosuđu a posebno u ostavinskom postupku, ne može se negirati. Povjeravanje notaru kao sudskom povjereniku vodjenje cjelokupnog postupka raspravljanja zaostavštine, uz izvjesna ograničenja, ili samo pojedine radnje, zasnovano je na zakonu ali o tome u konkretnom slučajju odlučuje nadležni sud odnosno, predsjednik suda rukovodjen racionalnošću i efikasnošću postupka. Pored tradicionalne uloge notara koja se ispoljava u sastavljanju isprava i vjerodostojno belježenje pravnih poslova, sastavljanje testamenata, proširuje se primjena i na ona pravna područja koja su do skoro bila u isključivoj nadležnosti sudova, što je slučaj sa ostavinskim postupkom. Savremene tendencije idu u pravcu uspostavljanja novog pravnog režima notara u ostavinskom postupku u smislu da cijeli postupak predje u nadležnost notara. Pred kreatorima crnogorskog građanskog zakonodavstva koji je intezivno u procesu harmonizacije sa pravom EU postavlja se zahtjev za usaglašavanjem Zakona o notarima sa kasnije donesenim zakonima koji se odnose na nasljedivanje i vanparničnu materiju. To je i prilika da se postojeći tekstovi inoviraju u skladu sa praksom evropskih zemalja.

⁴⁰ vid. V. Rijavec “Nasledni poslovi – prenos nadležnosti na notare”, Pravna praksa, 13/2000 I-XII

⁴¹ V. Rijavec, op. cit. str. 640.

Doc. dr Ljiljana Kadić,
Faculty of Law UCG/ Podgorica

The role of institute of Notary in probate process according to positive inheritance legislations of Montenegro

Reaffirming the notary in frame of the reform of contemporary legal system of Montenegro, Montenegro has joined the countries with long tradition of notary. Notary was not characteristic for socialistic countries, but all of the countries in transition in the region, accepted and brought the Law on Notaries, or Public Notary. Notaries have significant function as independent experts and professionals with high degree public confidence which are reflecting, first of all, in protecting rights and interests of sides, contributing acceleration of legal traffic, and relieve of justice. That is the reason why the public notary appears as a mediator between the state and individual, and has the role of "preventive judge" as it prevents eventual dispute. The important part of court jurisdictions is transferred to notaries, such as in probate proceedings as uncontested proceeding, which has the aim to determine uncontested facts, but if they appear, the sides are sent to litigation. The usefulness of this institute in contentious justice, and particularly in probate proceedings can't be denied. Delegation to notary, as judicial commissioner, the hole discussing legacy, with some restrictions, or some actions, is based on the Law, but, in concrete case the charge court decides or the President of the Court, guided by rationality and efficiency of the proceedings. Besides the traditional notary role in drafting documents and reliably recording of legal affairs, notar becomes more important in taose legal areas, which exclusively were in court's jurisdiction. Contemporary trends are going to establishing new legal regime for notary in probate proceeding, in terms of exceeding the whole proceeding to the jurisdiction of notary. It's demanded froms creator of Montenegrin Civil Law to harmonise Law on Notaries with latter passed laws respective on inheriting and non-contentious issue. This specially because The Civil Law of Montenegro is in intensive process of harmonization with EU law. This is an opportunity for innovation in existing texts in accordance with European countries practice.

KEY WORDS: notaries; Civil law; contemporary trends; Montenegro; European practice.